

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію Томаченка Олександра Володимировича «Політика України у галузі шкільної історичної освіти (1991-2009 рр.)», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Дисертаційна робота О. В. Томаченка за постановкою наукової проблеми, за її новизною, теоретичним і практичним значенням безумовно є актуальною.

Розглядуване дослідження є одним з тих небагатьох сучасних наукових праць, де заявлена проблема, щодо шкільної історичної освіти, «переосмислення історії, творення нормативної бази вивчення цього предмета учнями, сприйняття процесу громадськістю має для сьогодення вагоме практичне значення».

Актуальність досліджуваної проблеми підсилюється й тим, що «дає змогу збагатити наявні знання про складні процеси формування протягом 1991-2009рр. вищезначеної політики України новими, нерідко маловідомими фактами.

Видається цілком логічним і науково виправданим звернення дисертанта саме до проблеми освіти, зокрема шкільної історичної освіти, оскільки ця освітня ланка, на наш погляд, значною мірою уособлює найбільш характерні риси усієї освітньої сфери України новітнього часу. У цьому контексті обрана дисертантом проблема узгоджується з науковою тематикою кафедри нової та новітньої історії України Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки, Регіональної комплексної програми розвитку освіти Волинської області, Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»).

Між тим у сучасну добу високих технологій процес формування освітньої галузі, зокрема формування шкільної історичної освіти має стратегічний характер. Тому очевидно є необхідність комплексного наукового дослідження

змісту, законодавчих основ, наукового та навчально-методичного забезпечення викладання історії в школі.

Вважаємо, що у вступній частині роботи автором здійснено належну аргументацію доцільності дослідження, чітко визначено мету роботи та окреслено коло завдань, розв'язання яких необхідне для її досягнення.

Наукова новизна дисертаційної роботи проявилася в тому, що Олександр Володимировичу вдалося на основі скрупульозного вивчення архівних та опублікованих джерел всебічно дослідити наукову тему, яка не отримала належного висвітлення в історіографії.

Дисертація О. В. Томаченка має чітку і логічну побудову, що дозволяє досить повно і послідовно розкрити порушену тему. Структура роботи визначена предметом дослідження, його метою і завданнями та відтворює принципові аспекти проблеми. Праця складається зі вступу, трьох розділів, поділених на сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації 285 сторінок, з яких 182 сторінки основного тексту.

Зазначивши наукову актуальність досліджуваної в дисертації проблеми, висловимо свої міркування з приводу окремих структурних елементів дослідження.

Звертає на себе увагу характеристика джерельної бази роботи. Автор опрацював масив справ, що стосується предмету дослідження у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України) та державних архівах Львівської, Рівненської, Волинської областей.

Безумовно позитивно дисертації є залучення до джерельної бази опублікованих матеріалів, зокрема нормативних, статичних, інформаційно-аналітичних. Все це свідчить про серйозну, наполегливу роботу дисертанта по виявленню та використанню документів і матеріалів, що відносяться до теми роботи.

Уважне вивчення праць попередників та залучення різнопланових джерел дозволило розв'язати поставлені в дисертації завдання.

В контексті досягнення основної мети кандидатської дисертації і пов'язаних з нею завдань, автором вирішено ряд проблем, що є його особистим внеском у наукову розробку теми.

Демонструючи добру обізнаність літературою з теми автор цілком слушно вказує на недостатній рівень розробки її історичних аспектів. Оскільки в окремих історіографічних працях дисертаційна тема висвітлена лише фрагментарно, основну увагу дослідник звернув на спеціальні праці українських істориків, методистів, проаналізувавши їх сильні та слабкі сторони, які стосуються різних аспектів дослідницької проблеми. Слід відзначити, що значна частина положень дисертації ґрунтується на аналізі дискусій які велися вченими на сторінках наукової періодики.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали принципи історизму, об'єктивності, системності, цілісності і всебічності.

Застосований методологічний підхід дозволив зробити якісне порівняння та типологізувати окремі явища, ретроспективно подивитися на складні і суперечливі моменти шкільної історичної освіти, виявити змістові і структурно-функціональні особливості різних моделей управління в галузі освіти України.

У другому розділі «Формування змісту та законодавчих основ викладання історії» охарактеризовано процес переосмислення в Україні історичного минулого та складання засад шкільної історичної освіти. Здобувач висвітлив фактори, які викликали кардинальні зміни у суспільно-політичному та культурному житті українського суспільства, спричинили суттєві зрушення у його свідомості, зумовили потребу у переоцінці подій національної та світової історії.

З огляду на це по-новому почали розглядатися теми у шкільних курсах історії України та всесвітньої історії. Були визначені відповідні пріоритети у змісті історичної освіти.

Дисертант, виокремив й охарактеризував законодавчі акти, інші правові документи, які регулювали освітні, організаційні та виховні засади функціонування шкільної історичної освіти в Україні впродовж досліджуваного періоду.

Позитивним моментом дослідження є характеристика здобувачем проектів концепцій шкільної історичної освіти, однак як зазначає сам автор більшість проектів так і не були введені в дію.

Важливим складником нормативно-правової бази шкільних курсів історії були інструктивно-методичні рекомендації, куди входили програми, кількість годин, критерії оцінювання навчальних досягнень, ін..

У третьому розділі «Наукове та навчально-методичне забезпечення викладання історії в школі. Реакція суспільства», дослідник охарактеризував етапи та зміст навчальних програм, підручників й посібників з історії, нові підходи щодо викладання історії в школі.

Здобувач встановив періоди створення навчальних програм з історії для шкіл України досліджуваного періоду (їх було чотири), охарактеризував їх зміст і структуру. Кожен з періодів мав свої особливості. Дослідник показав своє бачення науковцями, педагогами батьками та учнями нових підходів до викладання історії.

До безперечних заслуг дослідника слід віднести і його опитування проведене серед учнів 8-11 класів та їх батьків (250 учнів, 185 батьків, всього 435 респондентів) у 15-х загальноосвітніх навчальних закладах Луцького району Волинської області стосовно ролі шкільних курсів історії, зокрема історії України в системі шкільних предметів. Автором було з'ясовано, що для переважної більшості опитаних учнів та їх батьків історія України є в числі основних предметів в школі. Позитивно оцінили державну політику щодо шкільної історичної освіти і вчителі. При цьому вони вказали на найбільш значимі для них особисто наслідки державної політики в галузі шкільної історичної освіти.

Положення дисертації доповідалися дисертантом на 16-ти наукових конференціях, двох «круглих столах», семінарі та краєзнавчих читаннях, а також на п'яти семінарах для вчителів історії загальноосвітніх шкіл Луцького району Волинської області. Основні положення дисертації викладені у 21 публікації: вісім – у наукових фахових виданнях; 13 – в інших наукових виданнях та матеріалах наукових конференцій.

Загалом, основні положення та висновки, зроблені О. В. Томаченком за результатами дослідження, аргументовані та достовірні. Вони підтверджують новизну та оригінальність дослідження, вміння здобувача осмислювати опрацьований матеріал, відтворюють авторське бачення і глибоке розуміння обраної наукової проблеми. Основні положення дисертації мають належну апробацію, її практичне та теоретичне значення безсумнівне.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Поряд із позитивними моментами висловимо деякі зауваження та побажання стосовно рецензованої праці, врахування яких може бути корисне в подальшій науковій роботі автора.

По-перше варто було б чіткіше обґрунтувати верхню межу хронології дослідження.

По-друге, автор використав значну кількість архівних документів зокрема двох центральних і трьох регіональних архівів. На нашу думку варто було б для простеження специфіки шкільної історичної освіти використати документи ще хоча б одного-двох архівів сходу і півдня України.

По-третє робота лише виграла б, якби дослідник зробив більш повний аналіз сучасної зарубіжної історіографії розглядуваної проблеми, зокрема російської тому, що окремі положення та концептуальні моменти розглядуваної проблеми залишаються спірними.

По-четверте, в окремих місцях тексту дисертації ґрунтовний аналіз сюжетів теми дещо переобтяжений конкретно-історичним і методичним матеріалом. В деяких підрозділах надмірно деталізуються другорядні сюжети, а також в роботі трапляються окремі повтори.

Тим не менше, наведені вище зауваження та побажання не применшують значимості проведеного дисертаційного дослідження. А скоріш є можливими орієнтирами для подальшої роботи над обраною проблематикою. Дисертація відповідає чинним вимогам до подібного виду наукових робіт.

Представлена на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук дисертація Олександра Володимировича Томаченка, є самодостатньою завершеною працею, яка відзначається науковою новизною, оригінальним стилем, має помітне науково-теоретичне й практичне значення.

В цілому, дисертація «Політика України у галузі шкільної історичної освіти (1991-2009 рр.)» є завершеним, самостійним дослідженням, яке в повному обсязі вирішує поставлену проблему, та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2013р. №567, а її автор Томаченко Олександр Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук, за спеціальністю 07 00 01 – історія України.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук,

професор, завідувач кафедри

історії та культури України

Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського

I. М. Романюк

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]
[Handwritten signature]
р.